

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ОХОРОНУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Коротун О. М.,

кандидат юридичних наук, докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

У статті акцентується увага на тому, що сучасні тенденції розвитку демократичних засад, трансформаційні процеси політичного, економічного та суспільного розвитку зумовлюють необхідність реформування системи державного управління. Усе це позначається на закріпленні за публічною адміністрацією цілей і завдань, форм та методів діяльності, призводить до зміни прав та обов'язків, функцій, механізму правового регулювання, застосування адміністративно-правових норм, що неминуче пов'язане з адміністративно-правовим статусом публічної адміністрації.

На підставі аналізу доктринальних думок та чинних нормативно-правових актів автором досліджено правовий аналіз категорії «адміністративно-правовий статус публічної адміністрації», який в юридичній літературі характеризують через такі юридичні інститути: публічні суб'єктивні права та юридичні обов'язки; правосуб'єктність; суб'єкти й об'єкти управління; адміністративно-правові гарантії; державний примус тощо. Акцентується увага, що у системі юридичних норм, які визначають адміністративно-правовий статус суб'єкта публічної адміністрації, провідну роль відіграють норми адміністративного права.

Констатується, що функція адміністративного права набуває свого прояву у впливі на суспільні відносини шляхом встановлення правового регулятора, де регулятивна та охоронна функції адміністративного права поряд з іншими функціями управлінської діяльності посідають ключове місце в діяльності публічної адміністрації, що забезпечує охорону прав суб'єктів інтелектуальної власності. Акцентується, що в адміністративно-правовому статусі суб'єктів публічної адміністрації регулятивна та охоронна функції адміністративного права поряд із визначеними повноваженнями є визначальними в забезпеченні охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності.

Ключові слова: статус, адміністративне право, суб'єкти, публічна адміністрація, охорона, інтелектуальна власність.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку демократичних засад, трансформаційні процеси політичного, економічного та суспільного розвитку зумовлюють необхідність реформування системи державного управління. Усе це позначається на закріпленні за публічною адміністрацією цілей і завдань, форм та методів діяльності, призводить до зміни прав та обов'язків, функцій, механізму правового регулювання, застосування адміністративно-правових норм, що неминуче пов'язане з адміністративно-правовим статусом публічної адміністрації.

Аналіз нормативно-правового регулювання дає підстави до констатації, що суб'єкти публічної адміністрації виступають провідною категорією у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності, які залежно від покладених на них функційних повноважень наділені різноманітним адміністративно-правовим статусом. Однак, будучи однією із центральних у теорії держави і права, категорія «правовий статус» до цього часу викликає теоретичні спори, що спонукає до більш повного розкриття правової природи діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, що забезпечують охорону прав інтелектуальної власності.

Питанням діяльності адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації займалася значна кількість вітчизняних учених-адміністративістів, серед яких варто відмітити В.Б. Авер'янова, В.М. Бевзенка, В.В. Галунька, Т.О. Карабін, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, В.І. Курила, О.П. Світличного, С.Г. Стеценка та ін. Проте питання визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення охорони прав інтелектуальної власності є малодослідженим в юридичній науці, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є правовий аналіз, визначення й обґрунтування діяльності уповноважених органів у сфері забезпечення охорони прав інтелектуальної власності, що цілісно відображало б систему та правову природу суб'єктів публічної адміністрації в досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу. Категорія правового статусу є однією з центральних у теорії держави і права та у всіх без винятку галузевих юридичних науках, що зумовлюється складністю та багатозначністю цього юридичного явища. Сьогодні важко знайти хоча б одну наукову працю з правничої (юридичної) тематики, яка була б реалізована у формі дисертації, монографії, науково-практичного чи навчального посібника, в якій би категорія правового статусу не використовувалася [1, с. 316].

Утім, на сьогодні ще не склалося єдиної думки щодо визначення поняття «правовий статус». Так, одні вчені поняття «правовий статус» і «правове становище» вважають синонімами, інші дотримуються позиції, що категорія «правовий статус» поки що не знайшла чіткого визначення в наукових джерелах, а тому потрібно виділити цей термін для загальної характеристики становища особи (фізичної чи юридичної) в суспільстві, оскільки категорія «правове становище» переважно застосовується для характеристики особи у визначеному колі суспільних відносин [2, с. 130].

Щодо названих понять В. Новосьолов зазначає: «Поняття «правовий статус» і «правове становище» є синонімами, тому спроби використовувати ці терміни, які відрізняються за змістом та значенням, недопустимі, незважаючи на те, що громадянин може виступати в різних якостях, та існує необхідність термінологічного відображення цих особливостей» [3, с. 23].

До цього можна додати думку А. Куліша, що питання правового статусу державного органу в юридичній літературі донедавна зводилося, головним чином, до визначення його компетенції, встановленого законодавством кола прав та обов'язків [4, с. 86].

Важливо зазначити, що в системі юридичних норм, які визначають адміністративно-правовий статус суб'єкта публічної адміністрації, провідну роль відіграють норми адміністративного права. Адміністративно-правова норма встановлюється Конституцією та іншими законами України, Загальною декларацією з прав людини ООН, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод Ради Європи, іншими ратифікованими Верховною Радою України міжнародними правовими актами, підзаконними нормативними правовими актами публічної адміністрації. Їхній зміст зумовлюється своєрідністю положення суб'єктів і об'єктів управління в публічному праві: суб'єкти публічного управління наділяються юридично-владними повноваженнями, а об'єкти управління зобов'язані виконувати їхні законні вимоги, вона визначає міру встановленої свободи для об'єктів управління, які не є владними, та суворо регламентовані дії для суб'єктів публічної адміністрації, через її опосередкування забезпечуються публічні права й свободи людини і громадянина [5, с. 30–31].

Вказане можна доповнити думкою, що наповнення понять «правовий статус», «правове положення» та «правове становище» різним змістом є штучним, частково зумовленим різними перекладами слова «статус» (з лат. *status* – становище, положення, статус), і, що найголовніше, не має практичного застосування у вигляді правового закріплення розмежування таких понять або доцільності, зумовленої практичними потребами [6, с. 106].

Суперечність викликає тільки та обставина, що в Типовій інструкції з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності», вживається термін «правовий статус», під яким розуміється набрання електронними даними юридичної сили [7].

Із наведеного нормативного акта випливає, що термін «правовий статус» складається з двох слів «правовий», коренем якого є «право» та «статус».

Незважаючи на те, що в юридичній літературі на теоретичному рівні істотних поглядів щодо терміна «право» немає, варто виходити з того, що термін «право» є багатозначним. У свою чергу в сучасному розумінні під статусом (від лат. «status» – положення, становище) розуміється правове становище (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [8, с. 1263].

Отже, з поняттям «статус» пов'язано правове положення юридичних осіб, які залежно від порядку їх створення поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Нас цікавлять останні. Юридичні особи публічного права – це ті юридичні особи, які створюються безпосередньо законом або адміністративним актом як носії публічних завдань, їх організація регулюється приписами законів публічних інтересів, і вони виконують відповідні публічні функції. Такі юридичні особи створюються розпорядчим способом державними органами та органами місцевого самоврядування або організаціями, які віднесені до публічних за іншими підставами, визначеними в законі чи іншому нормативно-правовому акті, і порядок їх створення, організаційно-правові форми, правове становище не є предметом цивільно-правового регулювання, а отже, вони визначаються публічними законами [9, с. 216].

Сукупність критеріїв, які визначають зміст та межі діяльності суб'єктів публічної адміністрації – цільовий компонент правового статусу, організаційно-структурний компонент, компетенція, – утворюють таке поняття, як правовий статус суб'єкта публічної адміністрації. Саме зі змісту правового статусу учасники адміністративно-правових відносин можуть судити про роль та місце суб'єкта публічної адміністрації в таких відносинах, його мету й особливості поведінки, надані повноваження, взаємні відносини з іншими учасниками публічно-правових відносин [10, с. 172].

На думку О. Світличного, крім органів виконавчої влади, публічне управління може здійснюватися широким колом уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, які наділені різними за змістом і обсягом адміністративними повноваженнями, які організаційно не входять до системи органів виконавчої влади (окремі фізичні особи, юридичні особи публічного та приватного права); з погляду правової характеристики, залежно від рівня повноважень суб'єктів публічної адміністрації, їхня діяльність може розрізнятися за такими основними функціями: виконавчою, організаційною, регулятивною, експертною, оціночною, профілактичною, адміністративно-правовою, захисною, охоронною тощо [11, с. 215].

Отже, саме правовий статус відображає головні особливості органу, його місце в системі державних органів влади, мету, завдання, функції, повноваження, компетенцію, відповідальність [12, с. 118].

Суб'єкти публічної адміністрації, що забезпечують охорону прав суб'єктів інтелектуальної власності, мають низку прав і обов'язків, які окреслені нормами Конституції України, спеціальними та іншими законами, а також підзаконними нормативно-правовими актами, вирішують у процесі практичної діяльності поставлені завдання, забезпечують адміністративно-правове регулювання, застосовуючи правові засоби нормотворчого, розпорядчого характеру, надають адміністративні послуги, а в разі необхідності застосовують до порушників, які незаконно використовують об'єкти права інтелектуальної власності або вчиняють інше правопорушення у сфері охорони права інтелектуальної власності, заходи державного примусу та адміністративної відповідальності.

Вказане впливає з адміністративно-правового статусу публічної адміністрації та пов'язане з публічним адмініструванням у сфері інтелектуальної власності. Публічне адміністрування – це вид соціального адміністрування, вид специфічної діяльності держави та органів місцевого самоврядування, що дістає вияв у функціонуванні органів та установ, які впливають на суспільні відносини з метою їх урегулювання відповідно до публічних інтересів [13, с. 124].

Багатозначність наукових поглядів за характером їх зв'язку дає змогу виокремити думку, згідно з якою залежно від мети норми поділяються на регулятивні та правоохоронні, або адміністративно-деліктні. Перші у своїй сукупності створюють розділ управлінського права, другі – розділ адміністративно-деліктного права. За сферою дії адміністративно-правові норми поділяються на норми загальнообов'язкові та внутрішньоапаратні. Загальнообов'язкові – це, наприклад, норми, що встановлюють адміністративну відповідальність за скоєні проступки, внутрішньоапаратні – ті, що регламентують відносини, які виникають між співробітниками органу держави. Однак і останні з названих можуть групуватися як норми загальні та відомчі. Практичну значимість також має поділ норм залежно від рівня узагальненості. У цьому випадку слід відрізнити норми загальні та спеціальні. Останні є виключенням із загального правила, але відповідно до законодавства під час регулювання деяких видів суспільних відносин діють спеціальні, а не загальні [14, с. 150].

Вплив держави на об'єкти управління у сфері інтелектуальної власності має характер публічного регулювання, котре являє собою вплив суб'єктів на об'єкти управління, який від імені держави здійснює публічна адміністрація залежно від визначених повноважень, у здійсненні адміністративно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, найповнішому забезпеченні охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності та інших учасників правовідносин.

О. Чомахашвілі, досліджуючи адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки як об'єкт права інтелектуальної власності, доводить, що адміністративно-правове регулювання у сфері охорони прав на промислові зразки певною мірою здійснюється всіма органами державної влади, але головними суб'єктами управлінської діяльності у цій сфері залишаються органи виконавчої влади [15, с. 16].

Ап'юрі правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності підпорядковано стимулюванню створення її результатів, насамперед найбільш витребуваних і значимих для життя та здоров'я людини, забезпечення захисту довілля, безпеки у суспільстві, їх використання, забезпечення гідної винагороди творцям і правомірним володільцям майнових прав, світового та національного правопорядку у цій сфері на основі запобігання правопорушенням, швидкого та ефективного їх виявлення, відновлення прав потерпілих та покарання винних. Це забезпечується через нормотворчу, правозастосовну і правоохоронну діяльність у сфері інтелектуальної власності, де правове регулювання цих правовідносин здійснюється через вплив норм права та правозастосовної системи на їхні елементи в межах визначених моделей їх упорядкування. Збій у певній частині призводить до відхилення в диспозиції норми права певного спрямування і потреби включати охоронні та захисні засоби приватноправового, адміністративного чи кримінального походження [16].

На думку А. Комзюка, правове регулювання – це специфічний вплив, який здійснюється правом як особливим нормативним інституційним регулятором. При цьому правове регулювання має цілеспрямований, організаційний, регулятивний характер і здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституту утворення регулятора [17, с. 47].

На сьогодні однією з найбільш актуальних є позиція, відповідно до якої засобами цієї галузі права формуються, охороняються і захищаються публічні правовідносини, організується і забезпечується функціонування публічної адміністрації (публічне адміністрування) [18, с. 36].

Функції адміністративного права під впливом розвитку політичних реалій, ринкових відносин, нових форм господарювання, демократизації публічної влади, нових інститутів адміністративного права зазнають еволюційних змін. Вагомий вплив на функції адміністративного права мають міжнародні стандарти та принципи сучасного європейського адміністративного права. Усе це неминуче позначається на діяльності всіх державних органів, їх посадових осіб у відносинах із громадянами.

У цьому аспекті доречною є думка Т. Коломоєць та П. Лютікова, які зауважують, що раніше вказана галузь права традиційно розглядалася як система норм, спрямована на врегулювання відносин у галузі державного управління, а сьогодні її роль і призначення істотно змінилися. Перехід від державоцентристських до людиноцентристських пріоритетів у адміністративно-правовому регулюванні зумовив зміну акцентів у спрямуванні адміністративно-правового регулювання, виділив у системі суб'єктів адміністративно-правових відносин громадянина з його правами, законними інтересами і свободами. Головне призначення держави в особі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування – забезпечити належний рівень реалізації громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів у виконавчо-розпорядчій сфері відносин [19, с. 4].

Отже, в адміністративно-правовому статусі суб'єктів публічної адміністрації регулятивна та охоронна функції адміністративного права поряд із визначеними повноваженнями є визначальними в забезпеченні охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності.

Регулятивна функція адміністративного права у сфері забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності та інших учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності має свої особливості та здійснюється шляхом впливу на поведінку учасників цих відносин, які повинні відповідати адміністративно-правовим нормам, правам та обов'язкам.

Охоронна функція адміністративного права є сукупністю визначених нормами адміністративного законодавства способів і засобів впливу з метою охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності та інших учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності, яка здійснюється шляхом визначення нормами адміністративного і спеціального законодавства прав та обов'язків. Охоронна функція адміністративного права в діяльності публічної адміністрації полягає і в регулюванні інших суспільних відносин – тих, що виникають між публічною адміністрацією та особою з приводу реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності.

Висновки. Аналіз наведених підходів дає можливість констатувати, що функція адміністративного права набуває свого прояву у впливі на суспільні відносини шляхом встановлення правового регулятора, де регулятивна та охоронна функції адміністративного права поряд з іншими функціями управлінської діяльності посідають ключове місце в діяльності публічної адміністрації, що забезпечує охорону прав суб'єктів інтелектуальної власності.

Такими суб'єктами публічної адміністрації є: Кабінет Міністрів України; Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України; МВС; Міністерство фінансів України; Міністерство культури України; АМКУ; СБУ; Національна поліція; Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів; ДПС; ДМС; Державне агентство України з питань кіно; місцеві органи виконавчої влади, їхні структурні підрозділи; апарати управління центральних органів виконавчої влади, їхні територіальні підрозділи.

Саме на цих суб'єктів публічного управління, які мають притаманний їм адміністративно-правовий статус, що дає змогу визначити місце публічної адміністрації в системі суспільних відносин, лягає безпосереднє практичне забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності.

Korotun O. Administrative and legal status of public administration entities providing protection of intellectual property rights

The article draws attention to the fact that the current trends in the development of democratic foundations, the transformation processes of political, economic and social development make it necessary to reform the system of public administration. All this affects the public administration's goals and objectives, forms and methods of activity, leads to changes in rights and responsibilities, functions, mechanism of legal regulation, application of administrative and legal norms, which is inevitably linked to the administrative and legal status of public administration.

On the basis of the analysis of doctrinal opinions and current normative legal acts, the author investigates the legal analysis of the category «administrative and legal status of public administration», which is characterized in the legal literature through the following legal institutions: public subjective rights

and legal obligations; legal personality; subjects and objects of management; administrative and legal guarantees; state coercion and the like. Attention is drawn to the fact that the rules of administrative law play a leading role in the system of legal rules that determine the administrative and legal status of a public administration entity.

It is stated that the function of administrative law becomes manifest in influencing public relations by establishing a legal regulator, where the regulatory and protective functions of administrative law, along with other functions of administrative activity, occupy a key place in the activity of public administration, which ensures the protection of intellectual property rights. It is emphasized that the administrative and legal status of public administration entities, the regulatory and protective functions of administrative law, along with certain powers, are decisive in protecting the protection of intellectual property rights.

Key words: status, administrative law, subjects, public administration, protection, intellectual property.

Література:

1. Музичук О.М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316–321.
2. Циганов О. Адміністративно-правовий статус суб'єктів надання адміністративних послуг у сфері правоохорони. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 130–134.
3. Новосьолов В.И. Правовое положение граждан в советском государственном управлении. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1976. 217 с.
4. Куліш А. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України. *Вид-во Сумського державного університету*. Суми, 2007. 220 с.
5. Галуцько В., Курило В., Короєд С. Адміністративне право України. Херсон : Гринь Д. С. 2015. Т. 1: Загальне адміністративне право. 272 с.
6. Совгиря О.В. Структура конституційно-правового статусу Кабінету Міністрів України: теоретико-методологічні аспекти. *Вісник Вищої Ради Юстиції*. Київ, 2012. № 4 (12). С. 105–112.
7. Деякі питання документування управлінської діяльності : постанова Кабінету Міністрів України № 55 від 17.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/55-2018-p> (дата звернення: 20.10.2019).
8. Советский энциклопедический словарь: ок. 80000 слов / И.В. Абашидзе и др. ; гл. ред. А.М. Прохоров. Москва : Сов. энциклопедия, 1990. 1632 с.
9. Кузнецова Н.С. Концептуальні засади інституту юридичної особи в новому цивільному законодавстві. Матеріали VIII регіональної науково-практичної конференції «Проблеми державоутворення і захисту прав людини в Україні». Львів, 2002. С. 215–216.
10. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник ; за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.
11. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку : колективна монографія / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 205–217.
12. Мандичев Д.В. Поняття адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади. *Право і суспільство*. 2010. № 5. С. 117–121.
13. Адміністративне право України : підручник ; за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Вид. 2, зі змін. і доп. Київ : Істина, 2012. 528 с.
14. Бондаренко В.А. Призначення та особливості структури адміністративно-правових норм. *Науковий вісник*. 2011. № 4. С. 146–154.
15. Чомахашвілі О.Ш. адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2008. 21 с.
16. Шишка Р.Б. Механізм правового регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності. URL: <http://aphd.ua/publication-168> (дата звернення: 20.10.2019).
17. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків : Вид-во НУВС, 2002. 312 с.
18. Курс адміністративного права : підруч. / В.К. Колпаков та ін. 2-ге вид. перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
19. Адміністративне право України : підруч. / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Київ : Істина, 2010. 480 с.